Roll No. : ....

Total No. of Questions : **12**] [Total No. of Printed Pages : **4**

SLA–203

B.A. Part–III Due of B.A. Part–II (Supplementary) Examination, 2022

SANSKRIT

Paper - I

(नाटक, छन्द, संस्कृतसाहित्येतिहास एवं व्याकरण)

Time : 1½ Hours] [*Maximum Marks : **100***

खण्ड–अ **(अंक : 2 × 10 = 20)**

नोट :– सभी **दस** प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा **50** शब्द)। प्रत्येक प्रश्न **2** अंक का है।

खण्ड–ब **(अंक : 8 × 5 = 40)**

नोट :– सात में से किन्हीं **पाँच** प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा **200** शब्द)। प्रत्येक प्रश्न **8** अंक का है।

खण्ड–स **(अंक : 20 × 2 = 40)**

नोट :– चार में से किन्हीं **दो** प्रश्नों के उत्तर दीजिए (उत्तर-सीमा **500** शब्द)। प्रत्येक प्रश्न **20** अंक का है।

खण्ड–अ

1. समस्त **दश** प्रश्नानामुत्तराणि लिखत। प्रश्नेषु केषाञ्चित् पञ्चप्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतेन देयानि–

   (i) अभिज्ञानशाकुन्तलेम् नाटके कति अङ्काः सन्ति ?

   (ii) शाकुन्तलम् नाटकस्य सखिद्वयस्य का नाम लिखतु ?

(iii) 'भवितव्यानां द्वाराणि भवन्ति सर्वत्र' इत्यस्य उक्तिः आशयं स्पष्टयत।

(iv) कालिदासः कस्यालङ्कारस्य प्रयोगार्थं प्रसिद्धोऽस्ति ?

(v) कस्मिन् छन्दे अष्टमे च सप्तमे यति, पञ्चदशवर्णाः भवन्ति ?

(vi) 'सरसिजमनुविद्धं शैवलेनापि रम्यं' इति श्लोके कः छन्दः अस्ति ?

(vii) पाठ्यग्रन्थानुसारं 'पठितव्यम्' इति पदस्य सूत्रनिर्देशपूर्वकं रूपसिद्धिः कार्यः।

(viii) 'तुमुन्ण्वुलौ क्रियायां क्रियार्थायाम्' 'क्त क्तवतु निष्ठा' चेत्यनयोः द्वयोः सूत्रयोः व्याख्या कार्या।

(ix) 'पदलालित्यम्' कः महाकविः प्रसिद्धिं प्राप्तः तस्य रचनायाः किम् नाम ?

(x) रामायणस्य रचयिता कः आसीत् ?

खण्ड–ब

नोट :– अस्मिन् खण्डे द्वितीयतः अष्टम प्रश्नं यावत् सप्तप्रश्नाः सन्ति। तेषु केचन् पञ्चप्रश्ना समाधेयाः वर्तन्ते।

2. सप्रसङ्गं अनुवादः करणीया–

(क) चित्रे निवेश्य परिकल्पित सत्वयोगात्
रूपोच्चयेन मनसा विधिना कृता नु।
स्त्रीरत्न सृष्टिरपरा प्रतिभाति सा मे
धातुर्विभुत्वमनुचिन्त्य वपुश्च तस्याः॥

(ख) यास्यत्यद्य शकुन्तलेति हृदयं संस्पृष्टमुत्कण्ठया
कण्ठः स्तम्भितवाष्पवृत्ति कलुषश्चिन्ताजडं दर्शनम्।
वैक्लव्यं मम तावदीदृशमिदं स्नेहादरण्यौकसः
पीड्यन्ते गृहिणः कथं न तनयाविश्लेषदुःखैनवैः॥

3. निम्नाङ्कितयोः पद्ययोः सप्रसङ्गं सान्वयञ्च व्याख्या कार्या–

(क) स्वप्नो नु माया नु मतिभ्रमो नु
क्लिष्टं नु तावत्फलमेव पुण्यम्।
आसन्निवृत्यै तदतीतमेते
मनोरथा नाम तटप्रपाताः॥

(ख) अनाघ्रातं पुष्पं किसलयमलूनं कररुहै-

रनाविद्धं रत्नं मधु नवमनास्वादित रसम्।

अखण्डं पुण्यानां फलमिव च तद्रूपमनघं

न जाने भोक्तारं कमिह समुपस्थास्यति विधिः॥

4. अधस्तनयोः सप्रसङ्गं प्रकृति प्रत्यय पुरस्सरं व्याख्या विधेया–

(क) सुरयुवतिसम्भव किल मुनेरपत्यं तदुन्झिताधिगतम्।

अर्कस्योपरि शिथिलं च्युतमिव नवमालिकाकुसुमम्॥

(ख) स्वसुखनिरभिलाषः खिद्यसे लोकहेतोः

प्रतिदिनमथवा ते वृत्तिरेवंविधैव।

अनुभवति हि मूर्ध्ना पादपस्तीव्रमुष्णं

शमयति परितापम् छायया संश्रितानाम्॥

5. निम्नलिखितयोः पद्ययोः सप्रसङ्गं सुस्पष्टञ्च भावार्थो लेख्यः–

(क) अयं स ते तिष्ठति संगमोत्सुको

विशंकसे भीरु। यतोऽवधीरणाम्।

लभेत वा प्रार्थयिता न वा श्रियं

श्रिया दुरापः कथमीप्सितो भवेत्॥

(ख) मनोरथाय नाशंसे किं बाहो स्पन्दसे वृथा।

पूर्वावधीरितं श्रेयो दुःखं हि परिवर्तते॥

6. द्वयोमध्ये कस्यचिदेकस्य छन्दसः गणादि प्रदर्शन-पुरस्सरं लक्षणं विलिख्य तदुदाहरणमपि लिखत–

(i) वंशस्थ

(ii) वसन्ततिलका

7. निम्नाङ्कितानां सर्वेषां सूत्राणां सोदाहरण व्याख्या कार्या–

(क) ऋहलोर्ण्यत्

(ख) तव्यन्तव्यानीयरः

(ग) ण्वुल्तृचौ

(घ) उगितश्च

8. निम्नेषु ग्रन्थेषु यथेच्छं टिप्पणी द्वयी लेख्या–

(क) रघुवंशम्

(ख) स्वप्नवासवदत्तम्

(ग) बुद्धचरितम्

खण्ड–स

नोट :– अस्मिन् खण्डे चतुर्षु प्रश्नेषु यथेष्टं द्वौ उत्तरणीयौ।

9. ''काव्येषु नाटकं रम्यं तत्र रम्या शकुन्तला'' इत्युक्तेः समीक्षा कार्या।

10. अभिज्ञानशाकुन्तलानुसारं नायिका शकुन्तलायाः चरित्र-चित्रणं कुरुत।

11. रम्या रामायणी कथा–इति स्पष्टयत।

12. महाकविः कालिदासस्य ग्रन्थानां संक्षिप्त वर्णनं कुरुत।